

ОПУБЛІКОВАНО:

Гайда Л. А. Леонід Солгутовський: вчитель-краєзнавець, творець музею – // Матеріали 16-ої Всеукраїнської конференції «Український технічний музей: історія, досвід, перспективи», 09 червня 2022 р., К.: Асоціація керівників музеїв технічного профілю – С. 36-40.

ЛЕОНІД СОЛГУТОВСЬКИЙ: ВЧИТЕЛЬ-КРАЄЗНАВЕЦЬ, ТВОРЕЦЬ МУЗЕЮ

Леонід Солгутовський народився у селі Хашувате Гайворонського району Кіровоградської області і прожив там усе своє життя. Навчався у місцевій школі, але на початку Другої світової війни був евакуйований в Оренбурзьку область, де у 1942 році здобув середню освіту. З січня 1943 року по березень 1950 року перебував у війську, брав участь у боях на Південно-західному та 3-му Українському фронтах, пройшов бойовий шлях від східних районів Донбасу до Австрійських Альп, тричі поранений. Був учасником Параду Перемоги у Москві 24 червня 1945 року, нагороджений 19 урядовими нагородами.

Закінчивши Вінницький педагогічний інститут, з 1950 по 1996 рік працював учителем історії, завучем спочатку Казавчинської семирічки, а далі Хашуватської середньої школи. Створив у школі історичний кабінет, який було визнано одним із кращих в області, більше 30 років керував районним методичним об'єднанням вчителів історії.

Його спадок – це результати багаторічної подвижницької праці у формі унікального музею та виданих книг. Усе своє життя Леонід Ізрайлович займався краєзнавчо-дослідницькою діяльністю в межах свого краю. Працював в архівах, на ті часи – Кіровограда, Вінниці, Києва, Москви, Ленінграда, Кам'янця-Подільського. У 1975 році створив музей 5-ї гвардійської Червонопрапорної танкової армії, який з часом переріс у комплексний історичний. За 35 років роботи Л. Солгутовського крізь музейну діяльність пройшла велика кількість дітей, які саме тут мали змогу отримати навички пошуково-дослідницької роботи. Матеріали ж фондів неодноразово використовувались науковцями, краєзнавцями, вчителями, ветеранами, журналістами, представниками громадських організацій, студентами, учнями-слухачами МАН декількох поколінь.

Сам музей розташований у двох кімнатах Хашуватської школи, де автор розмістив більше 6 тисяч експонатів, експозиція складалась із 56 розділів. На стендах представлені різноманітні експонати – фото, документи, особисті речі воїнів, предмети воєнного часу – гільзи від снарядів, військове спорядження, речі солдатського побуту, рукописні книги спогадів, макети, періодичні видання часів війни, картини, портрети тощо. І за кожним музейним предметом – людська доля! Серед основних розділів є розповідь про історичні події звільнення села Хашувате, про учнів та вчителів школи, що віддали своє життя за Батьківщину та односельців, які загинули у роки війни. Адже на війну із села пішли близько тисячі осіб, і більше 400 загинуло. Вперше Леонід Ізрайлович ретельно дослідив історію голокосту – Хашуватську трагедію, адже на

території села, у лютому 1942 року, було розстріляно більше тисячі євреїв – місцевих мешканців. Цікаво й системно вчителем представлена історія села та закладів освіти району, зібрано відомості про вчителів Гайворонщини. Оскільки на ті часи на Гайворонщині багато років не було районного краєзнавчого музею, то музей Хашуватської загальноосвітньої школи I-III ступенів фактично виконував його роль.

У 1991 році шкільному музею було присвоєно звання «Народний», так має чисельні подяки та грамоти від управлінь освіти і науки, культури облдержадміністрації, президії правління Українського товариства охорони пам'яток історії.

Леонід Ізрайлович займався популяризацією знань про рідний край. Був активним учасником унікального проекту горизонтального дослідження «Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область» (1972) (підготовка матеріалів з історії сіл Гайворонщини). Для місцевої преси підготував понад 300 публікацій, написав і видав книги: «Нариси з історії села Хашувате» (1966), «Гайворонщина в роки Великої Вітчизняної війни» (1998, 1999), «Нариси з історії Гайворонського краю» (1999), «Реформа кріпосного права на Гайворонщині» (2001). Всього має близько 300 публікацій.

Всі, хто його знав особисто, відзначають – він був багатогранною і творчою особистістю. Наприклад, такий факт – захоплення музикою. Ще учнем, до війни, створив у селі оркестр народних інструментів, у 50-х роках ХХ століття побував на семінарах самодіяльних композиторів при Одеській консерваторії, де його музичні твори були відібрані для публікації. Протягом 36 років керував у школі оркестром народних інструментів, який неодноразово ставав лауреатом конкурсів та оглядів. За цей час створив також інструментальні ансамблі гітаристів, гармоністів, домристів, скрипалів, троїстих музик, чимало його вихованців стало професійними музикантами, інші пройшли школу естетичного виховання.

Трудовий стаж Л. І. Солгутовського складав 58 років. Творчий шлях педагога може бути прикладом служіння громаді. Його учні й зараз працюють у різних галузях господарства, культури, науки, а головне – розвивають свій рідний край, Гайворонщину.

Леоніда Ізрайлович був гарним сім'янином, зі своєї дружиною Олександрою виховали доньку Галину, яка стала відомою у Херсоні викладачкою музичної школи.

Леонід Солгутовський був активним і відомим краєзнавцем, при створенні обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців організував разом із місцевими краєзнавцями один із перших в області місцевий осередок. У 1999 році за багаторічну дослідницьку та просвітницьку краєзнавчу діяльність йому була присуджена обласна краєзнавча премія імені Володимира Ястребова. Мав чисельні професійні здобутки – лауреат обласних та Всеукраїнських оглядів музеїв історичного профілю, «Вчитель методист», «Відмінник освіти УРСР», «Відмінник освіти СРСР». Обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури подала його кандидатуру на здобуття

Всеукраїнської премії імені Володимира Антоновича, лауреатом якої він став у 2000 році [1, 42-43].

Саме його самовіддана багаторічна праця дала області один з кращих музеїв, який діє сьогодні у його рідній школі, директоркою якої є учениця Леоніда Ізрайловича – Олена Михайлівна Вдовиченко. Ще із шкільних років залучена до його оркестру, а далі, до краєзнавчо-просвітницької діяльності, нині продовжує й розвиває справу патріотичного виховання нових поколінь хашуватців. Музей, перш за все, працює з дітьми, тому тут є речі, які можна брати в руки, вивчати, досліджувати. Учителі в музеї проводять уроки історії, географії, природознавства, літератури. Розроблені оглядові та тематичні екскурсії, які проводять учні. Ще у початкових класах діти починають часто бувати в музеї, для цього інколи використовується 1-2 експозиції або і окремий предмет. Але тут завжди цікаво – захоплююча розповідь про людську долю і гідність, про конкретну людину чи подію. Так виникає стійкий інтерес до вивчення історії рідного краю. Музей постійно розширює свій фонд, документуючи крок за кроком події у територіальній громаді.

За результатами досліджень Л. Солгутовського, у 2013 році, було побудовано й відкрито меморіальний комплекс «Хашуватська трагедія». До того, як збудували меморіал, у Хашуватому була стіна пам'яті жертвам Голокосту. Зараз їх імена викарбовано на граніті. На окремій стіні – імена людей, які рятували євреїв. У квітні того ж року Міністерство культури України місце розстрілу на єврейському кладовищі у Хашуватому оголосило пам'яткою культурної спадщини місцевого значення і внесло до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. У 2020 році Служба безпеки України в Кіровоградській області передала музею у Гайвороні копії архівних документів, які свідчать про розстріли у селі Хашувате в роки Другої світової війни [2].

Нині школа змінила статус і назву – комунальний заклад «Хашуватський ліцей» Гайворонської міської ради, але традиції увічнення пам'яті про Л.І. Солгутовського зберігаються: так, провулок, де він жив і знаходиться школа, носить його ім'я; у 2009 році було відкрито меморіальну дошку; радою музею прийнято рішення щороку, у день народження та смерті видатного педагога-земляка, проводити годину пам'яті; у музеї зберігаються особовий фонд та присвячена окрема експозиція як творцю музею.

Гайворонщина один із кращих районів Кіровоградської області, де сформовано міцні краєзнавчі традиції, має трьох лауреатів обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, тут видаються книги, діє районний краєзнавчий музей. І значну роль у процесі формування цих традицій відіграв Леонід Ізрайлович Солгутовський, який прикладом свого життя утверджував найкращі людські цінності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гайда Л. А. Вчителі – краєзнавці, засновники музеїв Кіровоградщини : (біографічні нариси) / Л. А. Гайда; Кіровоградський обл. ін-т післядипломної пед. освіти ім. В. Сухомлинського, Обласне історико-культурне т-во

«Ойкумена», Кіровоградська обл. орг. т-ва пам'яток історії та культури. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2004. – 56 с.

2. Меморіальний комплекс жертвам Голокосту «Хашуватська трагедія»: – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vk.kr.ua/putivnyk/tourist-objects/historical/8989-memoralniy-kompleks-zhertvam-golokostu-haschuvatska-tragedya.html>